

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (szósta izba)

z dnia 31 marca 2022 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Ochrona konsumentów – Dyrektywa 93/13/EWG –
Nieuczciwe warunki umowne – Umowy kredytu – Kredyt denominowany w walucie obcej
spłacany w walucie krajowej – Klauzula umowna obciążająca konsumenta ryzykiem kursowym –
Nieuczciwy charakter klauzuli umownej dotyczącej głównego przedmiotu umowy – Skutki –
Nieważność umowy – Poważna szkoda po stronie konsumenta –
Skuteczność dyrektywy 93/13 – Niewiążąca opinia sądu najwyższego –
Możliwość przywrócenia sytuacji prawnej stron do stanu, który istniałaby gdyby umowa nie
została zawarta

W sprawie C-472/20

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie
prejudycjalnym, złożony przez Fővárosi Törvényszék (sąd dla miasta stołecznego Budapeszt,
Węgry) postanowieniem z dnia 28 sierpnia 2020 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu
30 września 2020 r., w postępowaniu:

Lombard Pénzügyi és Lízing Zrt.

przeciwko

PN,

TRYBUNAŁ (szósta izba),

w składzie: L. Bay Larsen, wiceprezes Trybunału, pełniący obowiązki prezesa szóstej izby,
N. Jääskinen (sprawozdawca) i M. Safjan, sędziowie,

rzecznik generalny: J. Kokott,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

- w imieniu Lombard Pénzügyi és Lízing Zrt. – Zs. Bohács, ügyvéd,
- w imieniu PN – L. Gönczi, ügyvéd,

* Język postępowania: węgierski.

- w imieniu rządu węgierskiego – M.Z. Fehér i K. Szíjjártó, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej – I. Rubene, Zs. Teleki, N. Ruiz García i L. Havas, w charakterze pełnomocników,

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,
wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29).
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy Lombard Pénzügyi és Lízing Zrt. (zwaną dalej „spółką Lombard”) a PN w przedmiocie skutków prawnych klauzuli umownej dotyczącej ryzyka kursowego ponoszonego przez konsumenta w przypadku umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, lecz spłacanej w walucie krajowej.

Ramy prawne

Prawo Unii

- 3 Artykuł 4 dyrektywy 93/13 ma następujące brzmienie:
 - „1. Nie naruszając przepisów art. 7, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy i z odniesieniem, w momencie zawarcia umowy, do wszelkich okoliczności związanych z zawarciem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna.
 - 2. Ocena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem”.
- 4 Zgodnie z art. 5 zdanie pierwsze tej dyrektywy „[w] przypadku umów, w których wszystkie lub niektóre z przedstawianych konsumentowi warunków wyrażone są na piśmie, warunki te muszą zawsze być sporządzone prostym i zrozumiałym językiem”.
- 5 Artykuł 6 ust. 1 wskazanej dyrektywy stanowi:
 - „Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

6 Artykuł 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 przewiduje:

„Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami”.

7 Zgodnie z art. 8 tej dyrektywy:

„W celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać bardziej rygorystyczne przepisy prawne zgodne z traktatem w dziedzinie objętej niniejszą dyrektywą”.

Prawo węgierskie

8 Artykuł 209 Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (ustawy nr IV z 1959 r. – kodeks cywilny), w brzmieniu mającym zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym (zwanej dalej „dawnym kodeksem cywilnym”), stanowił:

„1. Ogólne warunki umów lub postanowienia umów konsumenckich, niezgodnione indywidualnie pomiędzy stronami są nieuczciwe, jeżeli wbrew wymogom dobrej wiary i słuszności określają wynikające z umowy prawa i obowiązki stron w sposób jednostronny i nieuzasadniony, ze szkodą dla kontrahenta tej strony, która wprowadza to postanowienie umowne.

2. W celu ustalenia, czy dane postanowienie umowne jest nieuczciwe, należy zbadać wszystkie okoliczności, które istniały w chwili zawierania umowy i doprowadziły do jej zawarcia, a także charakter uzgodnionego świadczenia i stosunek spornego postanowienia do pozostałych postanowień umowy lub innych umów.

3. W drodze przepisu szczególnego można określić warunki umowy zawartej z konsumentem, które mają nieuczciwy charakter lub które należy uznać za nieuczciwe w braku dowodu przeciwnego.

4. Okoliczność, że ogólne warunki umowy lub postanowienie umowy konsumenckiej, które nie były indywidualnie uzgodnione pomiędzy stronami, nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny i zrozumiały, sama w sobie świadczy o ich nieuczciwym charakterze.

5. Przepisy dotyczące nieuczciwych warunków umownych nie mogą być stosowane do postanowień umownych, które określają świadczenie główne, ani też do postanowień, które określają wzajemny stosunek pomiędzy świadczeniem i wynagrodzeniem, jeśli postanowienia te zostały sformułowane w sposób jasny i zrozumiały”.

9 Zgodnie z brzmieniem art. 209/A dawnego kodeksu cywilnego:

„1. Osoba, która poniosła szkodę w związku z umową, może zakwestionować nieuczciwy warunek umowny, który stanowi element ogólnych warunków umowy.

2. Nieuczciwe warunki umowne umów konsumenckich, które stanowią element ogólnych warunków umownych oraz które zostały sformułowane jednostronnie i bez indywidualnego

uzgodnienia przez przedsiębiorstwo zawierające umowę z konsumentem, są nieważne. Na nieważność można powołać się jedynie na korzyść konsumenta”.

10 Artykuł 237 tego kodeksu brzmi następująco:

„1. W przypadku nieważności umowy należy przywrócić stan istniejący przed jej zawarciem.

2. Jeżeli nie można przywrócić stanu istniejącego przed zawarciem umowy, sąd może stwierdzić, że umowa pozostaje skuteczna do chwili wydania orzeczenia. Umowa nieważna może zostać uznana za ważną, jeżeli można usunąć powód jej nieważności, w szczególności poprzez usunięcie nieproporcjonalnej korzyści w umowach lichwiarskich, gdzie istnieje oczywista nierówność pomiędzy świadczeniami stron. W takich przypadkach nakazuje się zwrot należnego świadczenia, bez świadczenia wzajemnego jeżeli zachodzi taka okoliczność”.

11 Artykuł 203 ust. 4 i 5 hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (ustawy nr CXII z 1996 r. o instytucjach kredytowych i przedsiębiorstwach finansowych), w brzmieniu mającym zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym, stanowi:

„4. W przypadku zawieranych z klientami mającymi status konsumenta umów o udzielenie kredytu w walucie obcej albo umów obejmujących prawo zakupu nieruchomości instytucja kredytowa musi wyjaśnić klientowi ryzyko, jakie ponosi on w ramach umowy, a klient poświadczają podpisem, że został o tym ryzyku powiadomiony”.

5. Oświadczenie, o którym mowa w ust. 4, musi zawierać:

a) w przypadku umowy mającej na celu udzielenie kredytu denominowanego w walucie obcej – przedstawienie ryzyka kursowego oraz jego wpływu na kwotę rat spłaty kredytu,

[...]”.

12 Artykuł 1 Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény [ustawy nr XL z 2014 r. o przepisach obowiązujących w zakresie rozliczania rachunków przewidzianych w ustawie nr XXXVIII z 2014 r., regulującej niektóre kwestie związane z orzeczeniem wydanym przez Kúria (sąd najwyższy, Węgry) w celu ujednoczenia wykładni prawa cywilnego w dziedzinie umów kredytu zawieranych przez instytucje finansowe z konsumentami i o niektórych innych przepisach, zwanej dalej „ustawą DH2”] stanowi:

„Skutki niniejszej ustawy odnoszą się do umów kredytu zawartych z konsumentami wchodzącymi w zakres stosowania (Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény [ustawy nr XXXVIII z 2014 r. regulującej niektóre kwestie związane z orzeczeniem wydanym przez Kúria (sąd najwyższy, Węgry) w celu ujednoczenia wykładni prawa cywilnego w dziedzinie umów kredytu zawieranych przez instytucje finansowe z konsumentami])”.

13 Artykuł 37 ustawy DH2 ma następujące brzmienie:

„1. W odniesieniu do umów objętych zakresem stosowania niniejszej ustawy strona może żądać, aby sąd stwierdził nieważność umowy lub niektórych jej postanowień (zwaną dalej »nieważnością części umowy«) – niezależnie od podstaw nieważności – jedynie wówczas, gdy strona żąda

jednocześnie zastosowania przez sąd skutków prawnych nieważności, a mianowicie, że sąd stwierdzi, iż umowa pozostaje ważna lub iż wywołuje skutki prawne do dnia wydania orzeczenia w tej sprawie. W braku takiego żądania i w sytuacji gdy strona nie zastosuje się do wezwania do uzupełniania braków powództwa, sąd nie może wydać orzeczenia co do istoty sprawy. W wypadku gdy strona wnosi do sądu o określenie skutków prawnych nieważności lub nieważności części umowy, powinna ona także wskazać, zastosowania jakiego skutku się domaga. W odniesieniu do stosowania skutków prawnych strona powinna przedstawić wyraźne, wyrażone liczbowo żądanie, obejmujące także rozliczanie rachunków pomiędzy stronami.

2. Biorąc pod uwagę przepis ust. 1, w odniesieniu do umów objętych zakresem stosowania niniejszej ustawy należy na podstawie art. 239/A ust. 1 [dawnego kodeksu cywilnego] lub na podstawie § 6:108 ust. 2 [Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (ustawy nr V z 2013 r. ustanawiającej kodeks cywilny)] – jeżeli spełnione są przesłanki przewidziane niniejszą ustawą – odrzucić powództwo jako niedopuszczalne, bez konieczności wzywania stron w zawisłych postępowaniach wszczętych w celu stwierdzenia całkowitej lub częściowej nieważności umowy lub umorzyć postępowanie. Nie ma podstaw do odrzucenia powództwa jako niedopuszczalnego bez konieczności wzywania stron lub do umorzenia postępowania, w sytuacji gdy strona oprócz żądania stwierdzenia całkowitej lub częściowej nieważności umowy przedstawiła inne żądanie w tym samym postępowaniu; w takim wypadku należy uznać, że nie podtrzymuje ona żądania unieważnienia umowy. Ten tok postępowania znajduje zastosowanie również do postępowań podjętych w następstwie zawieszenia”.

- 14 Zgodnie z art. 33 ust. 1 bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény (ustawy nr LXVI z 1997 r. o organizacji i administracji sądowej) mieszana izba Kúria (sądu najwyższego) analizuje orzecznictwo i wydaje opinię w przedmiocie pytań prawnych dotyczących stosowania prawa w celu zapewnienia spójności orzecznictwa.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 15 W dniu 4 grudnia 2009 r. PN zawarł ze spółką Lombard Finanszírozási Zrt. umowę kredytu gotówkowego o zmiennej stopie oprocentowania na zakup pojazdu (zwaną dalej „rozpatrywaną umową kredytową”). Umowa ta była denominowana we frankach szwajcarskich (CHF), a miesięczne raty spłaty kredytu były przeliczane na forinty węgierskie (HUF).
- 16 W momencie zawierania tej umowy PN podpisał oświadczenie o zapoznaniu się z ryzykiem. W oświadczeniu o ryzyku kredytowym stwierdzono z jednej strony, że ryzyko kursowe obciążało konsumenta, a z drugiej strony, że ewolucja kursów walutowych była nieprzewidywalna. W ten sposób miesięczne raty spłaty kredytu były określone we frankach szwajcarskich, a następnie przeliczane na forinty węgierskie, a różnica kursowa obliczona podczas tej zamiany miała być ponoszona przez kredytobiorcę. Z dokumentu tego wynikało również, że w sytuacji gdy kurs wymiany waluty w stosunku do forinta węgierskiego w dniu wymagalności raty różnił się od referencyjnego kursu wymiany określonego w momencie zawarcia umowy, różnica między kursem kupna a kursem sprzedaży obciążała również kredytobiorcę.
- 17 W dniu 31 sierpnia 2010 r. spółka Lombard Finanszírozási Zrt. została rozwiązana przez przejęcie, a spółka Lombard wstąpiła w ogół praw jako następcą prawną. W konsekwencji wszystkie obowiązki i prawa spółki Lombard Finanszírozási Zrt. zostały przeniesione na spółkę Lombard.

- 18 W kwietniu 2015 r. rozpatrywana umowa kredytowa była przedmiotem rozliczenia w drodze ugody na podstawie ustawy DH2. W wyniku tego rozliczenia kwota 284 502 HUF (około 800 EUR), uznana za nienależnie pobraną przez instytucję kredytową, została odliczona od kwoty należnej od PN. Natomiast roczna stopa oprocentowania, która wynosiła 22,32% przed rozliczeniem rozpatrywanej umowy kredytu, pozostała niezmieniona. Rozliczenie to zostało przesłane PN, który nie wniósł zastrzeżeń.
- 19 Ponieważ PN zalegał z miesięcznymi płatnościami z tytułu rozpatrywanej umowy kredytu, w dniu 12 sierpnia 2015 r. spółka Lombard poinformowała ją o zaległości w zapłacie w wysokości 121 722 HUF (ok. 342 EUR), informując, że w przypadku braku płatności umowa zostanie rozwiązana ze skutkiem natychmiastowym. PN nie spełnił tego żądania, wobec czego spółka Lombard jednostronnie wypowiedziała wspomnianą umowę w dniu 14 września 2015 r. i wezwała PN do zapłaty pozostałej części należnej kwoty w wysokości 472 399 HUF (około 1320 EUR). W dniu 15 października 2015 r. PN otrzymał wezwanie do zapłaty.
- 20 Następnie spółka Lombard wniosła skargę do sądu pierwszej instancji, domagając się stwierdzenia ważności rozpatrywanej umowy kredytu z mocą wsteczną oraz zasądzenia od PN kwoty 490 102 HUF (około 1370 EUR) z tytułu głównej wierzytelności umownej oraz zapłaty odsetek za zwłokę.
- 21 PN podniósł natomiast, że warunki rozpatrywanej umowy kredytu mają nieuczciwy charakter, ponieważ obciążają go w całości ryzykiem kursowym. Zakwestionował on fakt, że informacja o ryzyku kursowym była jasna i zrozumiała. W ramach powództwa wzajemnego wniósł on między innymi o zasądzenie od spółki Lombard zwrotu kwoty 1 734 144 HUF (około 4870 EUR) z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia wynikającego z nieważności wiążącej ich umowy.
- 22 Sąd pierwszej instancji rozważył w szczególności warunki, w jakich umowa taka jak rozpatrywana umowa kredytowa może zostać uznana za ważną w świetle opinii wydanej w czerwcu 2019 r. przez organ doradczy Kúria (sądu najwyższego) (zwanej dalej „opinią Kúria”). Zgodnie z tą opinią w przypadku uznania nieważnej umowy kredytu za ważną, sądy mają do dyspozycji dwa rozwiązania. Albo mogą uznać umowę za ważną w taki sposób, że uznaje się, iż została ona denominowana w forintach węgierskich, według stopy oprocentowania odpowiadającej wartości stopy oprocentowania obowiązującej dla transakcji w forintach węgierskich w dniu zawarcia tej umowy, powiększonej o zastosowaną marżę. Albo mogą one uznać umowę za ważną, maksymalizując kurs wymiany pomiędzy walutą obcą a forintem węgierskim, przy czym stopa oprocentowania ustalona w umowie pozostaje niezmieniona, aż do dnia przeliczenia na forinty węgierskie.
- 23 Sąd pierwszej instancji orzekł, że chociaż fakt, iż postanowienie spornej umowy kredytu, zgodnie z którym PN powinien być ponosić ryzyko kursowe, miało charakter nieuczciwy, to jednak należy uznać umowę tę za ważną z mocą wsteczną od dnia jej zawarcia, a jednocześnie za denominowaną od tej daty w forintach węgierskich. Sąd orzekł ponadto, że roczna stopa oprocentowania powinna wynosić 23,07% w oparciu o dokonane przez spółkę Lombard obliczenie oparte na różnicy między początkową kwotą kredytu a całkowitą kwotą rat spłaconych przez PN. W niniejszej sprawie początkowa kwota kredytu wynosiła 1 417 500 HUF (około 4000 EUR) i przewidziano, że całkowita kwota rat kredytowych wynosi 2 689 225 HUF (około 7600 EUR). Ponieważ PN uiszczyła faktycznie kwotę 3 151 644 HUF (około 8900 EUR), sąd pierwszej instancji zasądził od spółki Lombard, tytułem bezpodstawnego wzbogacenia, zwrot różnicy pomiędzy tymi dwiema ostatnimi kwotami, a mianowicie 462 419 HUF (około 1300 EUR).

- 24 Spółka Lombard wniosła apelację od tego wyroku do Fővárosi Törvényszék (sądu dla miasta stołecznego Budapeszt), kwestionując rozstrzygnięcie, zgodnie z którym rozpatrywaną umowę kredytu należy uznać za denominowaną od dnia jej zawarcia w forintach węgierskich. W szczególności twierdzi ona, że stwierdzenie ważności tej umowy nie może skutkować naruszeniem równowagi kontraktowej między stronami w takim stopniu i w taki sposób, aby spowodować zachwianie równowagi stosunku prawnego między odpowiednio wartością świadczenia i świadczenia wzajemnego. Ponadto zdaniem spółki Lombard tego rodzaju umowy, denominowane w walucie obcej i nakładające na konsumentów ryzyko kursowe, nie mogą jako takie zostać uznane za niezgodne z prawem.
- 25 Sąd odsyłający ma wątpliwości co dopuszczalnych rozwiązań prawnych, w sytuacji gdy umowa zostanie uznana za ważną lub skuteczną między stronami przy braku ważności w odniesieniu do jej przedmiotu głównego.
- 26 W tych okolicznościach Fővárosi Törvényszék (sąd dla miasta stołecznego Budapeszt) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
- „1) Jeżeli nieuczciwy warunek umowny dotyczy głównego przedmiotu umowy (informacja o kursie wymiany nie była prawidłowa), a w konsekwencji umowa, nie może dalej obowiązywać i nie ma porozumienia między stronami, czy okoliczność, że w przypadku braku przepisu prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym stanowisko zajęte przez sąd najwyższy, które nie jest jednak wiążące dla sądów niższej instancji, ale stanowi wskazówkę dotyczącą stwierdzenia ważności lub skuteczności umowy, zapewnia pełną skuteczność dyrektywy [93/13] [?]
- 2) W przypadku udzielenia odpowiedzi przeczącej na pytanie pierwsze, czy przywrócenie stanu poprzedniego jest możliwe, w sytuacji gdy umowa nie może dalej obowiązywać ze względu na nieuczciwy warunek umowny dotyczący jej głównego przedmiotu, brak jest porozumienia między stronami, a wspomniane wyżej stanowisko nie ma charakteru wiążącego?
- 3) W przypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie drugie, czy w przypadku powództwa o stwierdzenie nieważności głównego przedmiotu umowy w stosunku do tego rodzaju umów ustawa może nakładać wymóg, by konsument równocześnie wytoczył powództwo o ustalenie ważności lub skuteczności umowy?
- 4) W przypadku udzielenia odpowiedzi przeczącej na pytanie drugie i gdy nie jest możliwe przywrócenie stanu poprzedniego, czy w drodze przyjęcia ustawy a posteriori umowy mogą zostać uznane za ważne lub skuteczne w celu zapewnienia równowagi między stronami[?]”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

W przedmiocie dopuszczalności

- 27 Należy przypomnieć, że w celu umożliwienia Trybunałowi dokonania wykładni prawa Unii użytecznej dla sądu krajowego art. 94 lit. c) regulaminu postępowania przed Trybunałem wymaga w szczególności, aby wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zawierał omówienie

powodów, dla których sąd odsyłający rozpatruje kwestię wykładni lub ważności określonych przepisów prawa Unii, jak również związku, jaki dostrzega on między tymi przepisami a uregulowaniami krajowymi, które znajdują zastosowanie w postępowaniu głównym (wyrok z dnia 17 września 2020 r., Burgo Group, C-92/19, EU:C:2020:733, pkt 38).

- 28 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału wyłącznie do sądu krajowego, przed którym zawisł spór i na którym spoczywa odpowiedzialność za mające zapaść rozstrzygnięcie, należy ustalenie, czy, przy uwzględnieniu specyfiki danej sprawy, w celu wydania rozstrzygnięcia zachodzi potrzeba uzyskania orzeczenia w trybie prejudycjalnym, jak i ocena zasadności zadawanych Trybunałowi pytań, które korzystają w tym względzie z domniemania posiadania znaczenia dla sprawy. Wobec tego, w sytuacji gdy zadane pytanie dotyczy wykładni lub ważności przepisu prawa Unii, Trybunał jest co do zasady zobowiązany orzec, chyba że oczywiste jest, że wykładnia, o którą się zwrócono, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub z przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, gdy problem jest natury hipotetycznej bądź gdy Trybunał nie dysponuje informacjami w zakresie stanu faktycznego lub prawnego, które są niezbędne do udzielenia przydatnej odpowiedzi na dane pytanie (wyrok z dnia 21 grudnia 2021 r., Trapeza Peiraios, C-243/20, EU:C:2021:1045, pkt 25 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 29 Bezsporne jest również, że w ramach postępowania, o którym mowa w art. 267 TFUE, opartego na wyraźnym rozdziale zadań sądów krajowych i Trybunału, do wykładni i stosowania przepisów prawa krajowego jest wyłącznie właściwy sąd krajowy, podczas gdy Trybunał jest jedynie uprawniony do orzekania w przedmiocie wykładni lub ważności aktów prawa Unii na podstawie stanu faktycznego przedstawionego mu przez sąd krajowy (wyrok z dnia 21 grudnia 2021 r., Trapeza Peiraios, C-243/20, EU:C:2021:1045, pkt 26 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 30 W niniejszej sprawie, jak wskazuje rząd węgierski w uwagach pisemnych, informacje dostarczone przez sąd odsyłający na temat powodów, dla których konieczne jest dokonanie wykładni prawa Unii oraz znaczenia, jakie ma pytanie pierwsze dla rozstrzygnięcia sprawy przed sądem krajowym, są wprawdzie lakoniczne.
- 31 Niemniej jednak z postanowienia odsyłającego wynika, że spółka Lombard wniosła apelację od wyroku wydanego w pierwszej instancji do sądu odsyłającego, kwestionując w szczególności zmianę kwalifikacji rozpatrywanej umowy kredytowej na umowę denominowaną w forintach węgierskich. Tymczasem ze wspomnianego orzeczenia wynika również, że ta zmiana kwalifikacji została dokonana na podstawie pierwszego rozwiązania zawartego w opinii Kúria.
- 32 W świetle tych okoliczności nie wydaje się oczywiste, by pytanie pierwsze – dotyczące możliwości odwołania się do takiej opinii na podstawie dyrektywy 93/13 w celu określenia sposobu postępowania w celu ustalenia ważności lub skuteczności umowy w sytuacji, gdy umowa ta nie może nadal obowiązywać ze względu na nieuczciwy charakter warunku umownego dotyczącego jej przedmiotu głównego – nie miało znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy przed sądem krajowym.
- 33 Z powyższego wynika, że pytanie pierwsze jest dopuszczalne.

Co do istoty

- 34 Poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy dyrektywę 93/13 należy interpretować w ten sposób, że skuteczność jej przepisów może zostać zapewniona – w braku przepisu prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym regulującego taką sytuację – w drodze

- niewiążącej opinii wydanej przez sąd najwyższy danego państwa członkowskiego, wskazującej sądom niższej instancji podejście, jakie należy przyjąć w celu ustalenia ważności lub skuteczności umowy między stronami, jeżeli umowa ta nie może dalej obowiązywać ze względu na nieuczciwy charakter warunku umownego dotyczącego jej przedmiotu.
- 35 Na wstępie należy przypomnieć, że choć z art. 288 akapit trzeci TFUE rzeczywiście wynika, że państwa członkowskie dysponują przy dokonywaniu transpozycji dyrektywy szerokim zakresem swobodnego uznania w kwestii wyboru formy i środków służących zapewnieniu jej wykonania to swoboda ta nie ma wpływu na zobowiązanie państw członkowskich do podjęcia wszelkich środków niezbędnych dla zapewnienia pełnej skuteczności danej dyrektywy, zgodnie z jej zamierzonymi celami (zob. podobnie wyrok z dnia 29 lipca 2019 r., Fashion ID, C-40/17, EU:C:2019:629, pkt 49 i przytoczone tam orzecznictwo.)
- 36 Co się tyczy dyrektywy 93/13, nakłada ona na państwa członkowskie obowiązek przewidzenia stosownych i skutecznych środków zapobiegających stosowaniu przez przedsiębiorcę nieuczciwych warunków umownych w umowach konsumenckich (zob. podobnie wyrok z dnia 14 czerwca 2012 r., Banco Español de Crédito, C-618/10 EU:C:2012:349, pkt 68).
- 37 Ponadto z orzecznictwa Trybunału wynika, że nie można wykluczyć, iż odgrywając rolę polegającą na harmonizacji interpretacji prawa oraz w trosce o pewność prawa, sądy najwyższe danego państwa członkowskiego mogą z poszanowaniem dyrektywy 93/13 opracować określone kryteria, w świetle których sądy niższej instancji powinny badać nieuczciwy charakter warunków umownych (zob. podobnie wyrok z dnia 7 sierpnia 2018 r., Banco Santander i Escobedo Cortés, C-96/16 i C-94/17, EU:C:2018:643, pkt 68).
- 38 Z powyższego wynika również, że wytyczne wydane przez te sądy najwyższe, zawierające takie kryteria, nie mogą jednakże skutkować uniemożliwieniem właściwemu sądowi krajowemu zapewnienia pełnej skuteczności norm dyrektywy 93/13 poprzez uchylenie, w razie konieczności z urzędu, wszelkich sprzecznych z nią przepisów prawa krajowego, nawet tych później uchwalonych, w tym sprzecznej z nią praktyki sądowej, bez konieczności wnioskowania lub oczekiwania na ich uprzednie usunięcie w drodze procedury legislacyjnej, sądowej lub innej procedury konstytucyjnej a z drugiej strony, zwrócenia się do Trybunału z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym (zob. podobnie wyrok z dnia 14 marca 2019 r., Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, pkt 61).
- 39 Trybunał orzekł w ten sposób, że dyrektywa 93/13 analizowana w świetle art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej nie stoi na przeszkodzie temu, aby sąd najwyższy państwa członkowskiego przyjął, w interesie jednolitej wykładni prawa, wiążące orzeczenia w przedmiocie zasad wykonania tej dyrektywy, pod warunkiem że nie uniemożliwiają one właściwemu sądowi ani zapewnienia pełnej skuteczności norm przewidzianych w tej dyrektywie i zaoferowania konsumentowi skutecznego środka odwoławczego w zakresie ochrony praw, jakie może on z nich wywieść, ani też zwrócenia się do Trybunału z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w tym zakresie (wyrok dnia 14 marca 2019 r., Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, pkt 64).
- 40 Niemniej jednak niewiążąca opinia sądu najwyższego państwa członkowskiego, która pozostawia sądom niższego rzędu, które powinny się nią kierować, możliwość odstąpienia od niej, nie może być traktowana jako gwarancja skuteczności dyrektywy 93/13 zapewniająca osobom poszkodowanym przez nieuczciwy warunek umowy uzyskanie pełnej ochrony.

- 41 Wprawdzie z orzecznictwa Trybunału wynika, że jeżeli umowa zawarta między przedsiębiorcą a konsumentem nie może dalej obowiązywać po usunięciu nieuczciwego warunku, art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie stoi na przeszkodzie temu, by sąd krajowy w zastosowaniu zasad rządzących prawem zobowiązań usunął nieuczciwy warunek poprzez zastąpienie go przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym w sytuacjach, w których unieważnienie nieuczciwego warunku zobowiązywałoby sąd do stwierdzenia nieważności danej umowy w całości, narażając przez to konsumenta na szczególnie niekorzystne konsekwencje i w ten sposób go penalizując (wyrok z dnia 3 marca 2020 r., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, pkt 61 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 42 Tymczasem należy uznać, że niewiążąca opinia sądu najwyższego państwa członkowskiego, taka jak opinia będąca przedmiotem postępowania głównego, nie może być utożsamiana z takim przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym, który ma zastąpić warunek umowy kredytu uznany za nieuczciwy.
- 43 W świetle całości powyższych rozważań na pytanie pierwsze należy odpowiedzieć, że dyrektywę 93/13 należy interpretować w ten sposób, że skuteczność jej przepisów nie może zostać zapewniona – w braku przepisu prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym regulującego taką sytuację – wyłącznie w drodze niewiążącej opinii wydanej przez sąd najwyższy danego państwa członkowskiego, wskazującej sądom niższej instancji podejście, jakie należy przyjąć w celu ustalenia ważności lub skuteczności umowy między stronami, jeżeli umowa taka nie może dalej obowiązywać ze względu na nieuczciwy charakter warunku umownego dotyczącego jej przedmiotu głównego.

W przedmiocie pytania drugiego

W przedmiocie dopuszczalności

- 44 W świetle orzecznictwa Trybunału przypomnianego w pkt 27–29 niniejszego wyroku, jak również okoliczności wskazanych w pkt 31 niniejszego wyroku, nie wydaje się oczywiste, by pytanie drugie, dotyczące możliwości przywrócenia sytuacji stron umowy kredytu do stanu, w którym znajdowałyby się one, gdyby umowa ta nie została zawarta ze względu na nieuczciwy warunek umowny dotyczący jej głównego przedmiotu, jest pozbawione znaczenia dla rozstrzygnięcia sporu w postępowaniu głównym, ponieważ umowa ta nadal nie może obowiązywać, strony nie znajdują porozumienia a opinia sądu przywołana w ramach pytania pierwszego nie jest wiążąca.
- 45 Z powyższego wynika, że pytanie drugie jest dopuszczalne.

Co do istoty

- 46 Poprzez pytanie drugie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy dyrektywę 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie temu, by właściwy sąd krajowy orzekł o przywróceniu stron umowy kredytu do sytuacji, w jakiej znajdowałyby się, gdyby umowa ta nie została zawarta z tego względu, że warunek tej umowy dotyczący jej głównego przedmiotu powinien zostać uznany na podstawie tej dyrektywy za nieuczciwy.

- 47 W pierwszej kolejności należy przypomnieć, że na mocy art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 ocena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy w szczególności określenia głównego przedmiotu umowy, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem.
- 48 Jednakże art. 8 dyrektywy przewiduje, że państwa członkowskie mają możliwość przyjąć lub utrzymać bardziej rygorystyczne przepisy prawne zgodne z traktatem w celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta.
- 49 Ponadto w pkt 30–35, 40 i 43 wyroku z dnia 3 czerwca 2010 r., Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, EU:C:2010:309) Trybunał, stwierdziwszy, że warunki umowne, o których mowa w tym art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, są objęte dziedziną regulowaną w tej dyrektywie oraz że w konsekwencji art. 8 tej dyrektywy stosuje się również do rzeczono art. 4 ust. 2, orzekł, iż te dwa przepisy nie stoją na przeszkodzie przepisowi krajowemu zezwalającemu na kontrolę sądową nieuczciwego charakteru takich warunków, co zapewnia konsumentowi wyższy poziom ochrony niż ten ustanowiony w tej dyrektywie.
- 50 W tym kontekście należy przypomnieć, że zgodnie z orzecznictwem Trybunału art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że warunek umowny uznany za nieuczciwy należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć co do zasady skutek w postaci przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w braku rzeczono warunku (wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, pkt 61).
- 51 Jak również uznał Trybunał, art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 zmierza do zastąpienia formalnej równowagi praw i obowiązków kontrahentów równowagą materialną, która przywraca równość stron (zob. podobnie wyroki: z dnia 15 marca 2012 r., Pereničová i Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, pkt 28, a także z dnia 3 marca 2020 r., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, pkt 62 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 52 Jeśli chodzi o wpływ, jaki ma na ważność umowy ustalenie, iż zawarto w niej warunki mające nieuczciwy charakter, należy podkreślić, że zgodnie z art. 6 ust. 1 in fine dyrektywy 93/13 taka „umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków” (wyroki: z dnia 15 marca 2012 r., Pereničová i Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, pkt 29; a także z dnia 29 kwietnia 2021 r., Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, pkt 53).
- 53 W takim kontekście sąd krajowy, który stwierdza, że zawarte w umowie warunki mają nieuczciwy charakter, jest zobowiązany zgodnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, z jednej strony do wyciągnięcia wszelkich konsekwencji, jakie wynikają stąd zgodnie z prawem krajowym, tak aby owe warunki nie były wiążące dla konsumenta, a z drugiej strony do dokonania oceny, czy omawiana umowa może nadal obowiązywać po wyłączeniu z niej tych nieuczciwych warunków (postanowienie z dnia 22 lutego 2018 r., ERSTE Bank Hungary, C-126/17, niepublikowane, EU:C:2018:107, pkt 38 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 54 Realizowany przez prawodawcę Unii w dyrektywie 93/13 cel polega bowiem na przywróceniu równowagi między stronami umowy przy jednoczesnym utrzymaniu w mocy umowy jako całości, a nie na unieważnieniu wszystkich umów zawierających nieuczciwe warunki (zob.

podobnie wyroki: z dnia 14 marca 2019 r., Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, pkt 40 i przytoczone tam orzecznictwo; a także z dnia 2 września 2021 r., OTP Jelzálogbank i in., C-932/19, EU:C:2021:673, pkt 40).

- 55 Trybunał wielokrotnie orzekał, że o ile do państw członkowskich należy określenie za pomocą prawa krajowego szczegółowych zasad w ramach, których następuje stwierdzenie nieuczciwego charakteru warunku znajdującego się w umowie i w ramach których urzeczywistniają się konkretne skutki tego stwierdzenia, o tyle jednak takie stwierdzenie powinno umożliwić przywrócenie sytuacji prawnej i faktycznej, w jakiej konsument znajdowałby się w braku takiego nieuczciwego warunku, uzasadniając w szczególności prawo do zwrotu nienależnie nabytych przez przedsiębiorcę ze szkodą dla konsumenta korzyści wskutek wspomnianego nieuczciwego warunku umownego (wyrok z dnia 31 maja 2018 r., Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, pkt 34 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 56 Ponadto, jeśli sąd krajowy uzna, że rozpatrywana umowa kredytowa nie może, zgodnie z prawem umów, nadal być prawnie wiążąca po usunięciu danych nieuczciwych warunków, a przy tym nie istnieje żaden przepis prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym ani przepis znajdujący zastosowanie w wypadku osiągnięcia przez strony umowy porozumienia umożliwiającego zastąpienie tych warunków, należy uznać, że jeżeli konsument nie wyraził woli utrzymania w mocy nieuczciwych warunków umownych, a unieważnienie umowy narażałoby tego konsumenta na szczególnie szkodliwe konsekwencje, to wysoki poziom ochrony konsumentów, jaki powinien zostać zapewniony zgodnie z dyrektywą 93/13 wymaga, aby dla przywrócenia rzeczywistej równowagi między wzajemnymi prawami i obowiązkami stron umowy sąd krajowy podjął, z pełnym uwzględnieniem prawa krajowego, wszelkie niezbędne środki mające na celu ochronę konsumenta przed szczególnie szkodliwymi konsekwencjami, jakie może wyrzecz unieważnienie danej umowy kredytu, w szczególności ze względu na natychmiastową wymagalność wierzytelności przysługującej przedsiębiorcy wobec konsumenta (wyrok z dnia 25 listopada 2020 r., Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, pkt 41).
- 57 Z powyższych rozważań wynika, że w sytuacji takiej jak rozpatrywana w postępowaniu głównym, zważywszy na charakter umowy kredytu jeżeli sąd krajowy uzna, że nie jest możliwe przywrócenie stronom sytuacji, w jakiej znajdowałyby się, gdyby umowa ta nie została zawarta, do niego należy zapewnienie, że konsument znajdzie się ostatecznie w sytuacji, w jakiej znajdowałby się, gdyby warunek uznany za nieuczciwy nigdy nie istniał.
- 58 W sytuacji takiej jak rozpatrywana w postępowaniu głównym interesy konsumenta mogłyby być w ten sposób chronione w szczególności poprzez zwrot na jego rzecz kwot nienależnie uzyskanych przez kredytodawcę na podstawie warunku uznanego za nieuczciwy, przy czym taki zwrot następuje z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia. W niniejszej sprawie, jak wynika z postanowienia odsyłającego, sąd pierwszej instancji dokonał zmiany kwalifikacji rozpatrywanej umowy kredytu na umowę kredytu denominowaną w forintach węgierskich, a następnie określił stopę oprocentowania mającą zastosowanie i zobowiązał spółkę Lombard do zwrotu kwoty odpowiadającej bezpodstawnemu wzbogaceniu.
- 59 Należy jednak przypomnieć, że uprawnienia sądu nie mogą wykraczać poza to, co jest ściśle konieczne w celu przywrócenia równowagi kontraktowej między jej stronami, a tym samym ochrony konsumenta przed szczególnie szkodliwymi konsekwencjami, jakie mogłyby spowodować unieważnienie danej umowy kredytu (wyrok z dnia 25 listopada 2020 r., Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, pkt 44).

60 W świetle całości powyższych rozważań na pytanie drugie należy odpowiedzieć, że dyrektywę 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie stoi ona na przeszkodzie temu, by właściwy sąd krajowy orzekł o przywróceniu sytuacji stron umowy kredytu do stanu, w jakim znajdowałyby się, gdyby umowa ta nie została zawarta z tego względu, że warunek tej umowy dotyczący jej głównego przedmiotu powinien zostać uznany na podstawie tej dyrektywy za nieuczciwy, przy czym jeśli przywrócenie takie nie jest możliwe, do tego sądu należy zapewnienie by konsument znalazł się ostatecznie w sytuacji, w jakiej znajdowałby się, gdyby warunek uznany za nieuczciwy nigdy nie istniał.

W przedmiocie pytania trzeciego

61 Poprzez pytanie trzecie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy dyrektywę 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie przepisom państwa członkowskiego nakładającym na konsumenta, który wnosi powództwo o ustalenie nieważności głównego przedmiotu umowy, obowiązek włączenia do powództwa żądania zmierzającego do ustalenia, że umowa kredytowa jest ważna, czy też że wywołuje ona skutki prawne.

62 W tym względzie należy zauważyć, po pierwsze, że z postanowienia odsyłającego wynika, iż w sporze w postępowaniu głównym konsument – jak podkreśliła spółka Lombard w uwagach na piśmie – nie jest powódką lecz pozwaną.

63 Po drugie, z akt sprawy przed Trybunałem nie wynika, by taki wymóg proceduralny miał zastosowanie lub by został zastosowany do powództwa wzajemnego przed sądem pierwszej instancji, ponieważ sąd odsyłający nie wskazał, w jakim zakresie odpowiedź na pytanie trzecie była niezbędna do rozstrzygnięcia zawisłego przed nim sporu.

64 W konsekwencji należy stwierdzić, że nie przedstawiając w wystarczająco jasny i precyzyjny sposób powodów, które skłoniły go do przedstawienia pytania trzeciego, sąd odsyłający nie zastosował się do przypomnianego w pkt 27 niniejszego wyroku wymogu określonego w art. 94 lit. c) regulaminu postępowania przed Trybunałem.

65 W tych okolicznościach pytanie to jest niedopuszczalne.

W przedmiocie pytania czwartego

66 Poprzez pytanie czwarte sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy w przypadku gdyby przywrócenie sytuacji, o której mowa w pytaniu drugim, w jakiej strony znalazłyby się, gdyby nie doszło do zawarcia umowy, nie byłoby możliwe, rozpatrywana umowa kredytowa mogłaby zostać uznana w drodze przyjęcia a posteriori ustawy za ważną lub skuteczną w celu zapewnienia równowagi między stronami.

67 Jak podkreślił rząd węgierski w uwagach na piśmie, należy stwierdzić, po pierwsze, że sąd odsyłający nie zdefiniował tego, co rozumie przez „przyjęcie ustawy a posteriori”, do którego nawiązuje w tym pytaniu.

68 Po drugie, sąd odsyłający nie wskazuje również, w jakim zakresie odpowiedź na to pytanie jest niezbędna do rozstrzygnięcia zawisłego przed nim sporu.

- 69 W konsekwencji z tego samego powodu co przedstawiony w pkt 64 niniejszego wyroku pytanie to jest niedopuszczalne.

W przedmiocie kosztów

- 70 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (szósta izba) orzeka, co następuje:

- 1) **Dyrektywę Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że skuteczność jej przepisów nie może zostać zapewniona – w braku przepisu prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym regulującego taką sytuację – wyłącznie w drodze niewiążącej opinii wydanej przez sąd najwyższy danego państwa członkowskiego, wskazującej sądom niższej instancji podejście, jakie należy przyjąć w celu ustalenia ważności lub skuteczności umowy między stronami, jeżeli umowa taka nie może dalej obowiązywać ze względu na nieuczciwy charakter warunku umownego dotyczącego jej przedmiotu głównego.**
- 2) **Dyrektywę 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie stoi ona na przeszkodzie temu, by właściwy sąd krajowy orzekł o przywróceniu sytuacji prawnej stron umowy kredytu do stanu, w jakim znajdowałyby się, gdyby umowa ta nie została zawarta z tego względu, że warunek tej umowy dotyczący jej głównego przedmiotu powinien zostać uznany na podstawie tej dyrektywy za nieuczciwy, przy czym jeśli przywrócenie takie nie jest możliwe, do tego sądu należy zapewnienie by konsument znalazł się ostatecznie w sytuacji, w jakiej znajdowałby się, gdyby warunek uznany za nieuczciwy nigdy nie istniał.**

Podpisy